

Lietuvos Tarybos vidinė ir išorinė komunikacija (1917 rugsėjo 21 d. – 1918 m. lapkričio 11 d.)

Straipsnis skirtas Lietuvos Tarybos veikimo pradžios 105-osioms metinėms

SANDRA GRIGARAVIČIŪTĖ

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Regionų plėtros institutas, P. Višinskio g. 38, 76352 Šiauliai

El. paštas sandra.grigaraviciute@gmail.com

Straipsnyje, remiantis šaltiniais ir istoriografija, rekonstruojama Lietuvos Tarybos vidinė ir išorinė komunikacija ir daroma išvada, kad už ją buvo atsakingi Lietuvos Tarybos prezidiumo nariai. Per Centrinės raštinės vadovą organizuota ir koordinuota vidinė komunikacija – bendrauta ir keistasi informacija oficialiose plenarinėse sesijose, raštu, žodžiu, telefonu, telegrafu. Išorinė komunikacija vyko tiesioginiais (interesantų priėmimas sekretoriato ir komisijų būstinėse; susitikimai su krašto gyventojais, jų organizacijomis, vokiečių karo valdžios atstovais; konferencijose užsienyje; užsienio lietuvių delegatų (įgaliotinių) ar delegacijų priėmimas) ir netiesioginiais (per skelbimus laikraščiuose, specialius informacinius leidinius, laiškais, telegramomis) kanalais.

Raktažodžiai: Lietuvos Taryba, Lietuvos Tarybos prezidiumas, Lietuvos Tarybos komisijos, Lietuvos Tarybos skyrius, Centrinė raštinė, vidinė komunikacija, išorinė komunikacija

IVADAS

1917 m. rugsėjo 21 d. išrinktai Lietuvos Tarybai (Vilniuje) siekiant tapti lietuvių politikos centru, jungiančiu ir koordinuojančiu viso pasaulio lietuvių veiklą, reikėjo aiškios, nuoseklios ir sistemingos komunikacijos su krašto ir užsienio visuomenėmis. Tačiau ne mažiau svarbi buvo ir Lietuvos Tarybos vidinė komunikacija, kuri klojo atkuriamos valstybės administracinio aparato funkcionavimo pamatus. Mintis pasigilinti į Lietuvos Tarybos komunikaciją kilo ištyrus Lietuvos Tarybos atstovavimo raidą 1917 m. rugsėjo 21 d. – 1918 m. lapkričio 11 d. ir suvokus, kad vidinė ir išorinė komunikacija buvo tarpusavyje glaudžiai susijusios ir kiekviena savaip labai svarbi. Lietuvos Tarybos komunikacijos tyrimas padės identifikuoti vidinės ir išorinės komunikacijos kanalus ir suvokti jų reikšmę mezgant ir palaikant glaudžius ryšius su krašto ir užsienio visuomene, pamatyti realias veiklos apimtis. Tai svarbu, nes susiformavę išorinės komunikacijos kanalai 1917–1918 m. išliko svarbūs ir sudarius laikinąją Lietuvos vyriausybę, nes nebuvo pasirašytų pašto ir telegrafo konvencijų

su užsienio šalimis, o Lietuvos valdymo ir gynimo reikalai buvo derinami su Vokietijos generaliniu įgaliotiniu Lietuvai Ludwigu Zimmerle (1). Vidinės komunikacijos kanalų identifikavimas atskleidžia mažai tyrinėto Lietuvos Tarybos administracinio aparato funkcionavimo specifiką.

Komunikacijos sąvoka šiame tyrime apima du esminius aspektus – tai susisiekimas (ryšiai) ir bendravimas, keitimasis patirtimi, mintimis, išgyvenimais [71] (2). Išskirta vidinė ir išorinė Lietuvos Tarybos, kaip institucijos, komunikacija [69; 68; 54]. Vidinę komunikaciją šiame tyrime suvokiame kaip bendravimą ir keitimąsi informacija Lietuvos Tarybos viduje ir jos administruojamuose padaliniuose (skyriuose) – tarp Lietuvos Tarybos narių, Lietuvos Tarybos prezidiumo ir Lietuvos Tarybos narių, Lietuvos Tarybos prezidiumo ir Lietuvos Tarybos komisijų, Lietuvos Tarybos Komisijų ir Lietuvos Tarybos Sekretoriato (Centrinės raštinės) vedėjo, Lietuvos Tarybos prezidiumo ir Lietuvos Tarybos administracinių padalinių (skyrių) Vilniuje.

Išorinę komunikaciją šiame tyrime suvokiame kaip Lietuvos Tarybos įgaliotų atstovų ir jos administracinių padalinių sąveiką su išore, t. y. krašto ir užsienio šalių visuomenėmis, lietuviais užsienyje, Vokietijos civiline ir karine valdžia, siekiant skleisti informaciją apie Lietuvos Tarybos veiklą krašte ir užsienyje, užmegzti ir palaikyti ryšį su krašto visuomene, lietuviais užsienyje, gauti grįžtamąjį ryšį tiesioginiais ir netiesioginiais kanalais.

Tyrimas apima chronologinį laikotarpį nuo 1917 m. rugsėjo 21 d. iki 1918 m. lapkričio 11 d., t. y. nuo Lietuvos Tarybos išrinkimo Lietuvių konferencijoje Vilniuje (1917 m. rugsėjo 18–23 d.) iki laikinosios Lietuvos vyriausybės suformavimo. Svarbiausi šaltiniai apie Lietuvos Tarybos vidinę ir išorinę komunikaciją publikuoti A. Eidinto ir R. Lopatos sudarytuose dokumentų rinkiniuose – *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai 1917–1918* [53, 252], *Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai* [50], *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės atkūrimas 1914–1920 metų dokumentai* [52]. Vertingos informacijos apie Lietuvos Tarybos išorinę komunikaciją suteikė Vokietijos užsienio reikalų ministerijos politinio archyvo (RZ 201), o apie vidinę – Lietuvos centriname valstybės archyve (toliau – LCVA) esantys Lietuvos Valstybės Tarybos fondo (f. 1014, ap. 1) dokumentai.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraščių skyriuje saugomų bylų (f. 255–1021, f. 70–47, f. 70–135) informacija padėjo rekonstruoti Lietuvos Tarybos sekretoriato (Centrinės raštinės) raštvedybos vedimo specifiką bei atskleisti vidinę ir išorinę komunikaciją. Skelbimai spaudoje (*Lietuvos aidas, Darbo balsas, Tėvynės sargas, Lietuvių balsas, Santara*) pasitelkti atsekant Lietuvos Tarybos išorinės komunikacijos tiesioginius ir netiesioginius kanalus. Identifikuoti ir rekonstruoti vidinės ir išorinės komunikacijos kanalus padėjo Lietuvos istorijos sintezėse [55; 67; 58], šaltinių publikacijų įvadinuose tekstuose

-
- (1) 1918 m. lapkričio 3 d. Vokietijos kaizerio raštu Vokietijos generaliniu įgaliotiniu Lietuvai paskirtas dr. L. Zimmerle. Į Vilnių atvyko 1918 m. lapkričio 5 d. ir prisistatė Lietuvos Valstybės Tarybos pirmininkui A. Smetonai. 1918 m. lapkričio 15 d. dr. L. Zimmerle perėmė civilinę ir karo valdžią iš VKVL. Lietuvos Valstybės Tarybos prezidiumo ir Lietuvos laikinosios vyriausybės nariai visus savo žingsnius derino su L. Zimmerle ir Vokiečių kareivių tarybos atstovais Vilniuje. Vilniuje Lietuvos laikinajai vyriausybei buvo uždrausta kurti Lietuvos valstybės kariuomenę, leista steigti tik karinius būrius Alytuje. Išsamiau žr. [53, 335; 57, 91; 11; 12; 13].
 - (2) Kultūros istorikas Deimantas Karvelis, ištyręs 200 sąvokos „komunikacija“ ir „komunikavimas“ apibrėžimų, nustatė, kad dauguma jų pabrėžia du pagrindinius aspektus, „pastebimus bet kokio komunikacinio proceso metu: 1) tekstinės arba mentalinės informacijos apytaka; 2) įvairūs tiesioginio (techninio) susisiekimo, ryšių, tarpininkavimo, bendrumo ir savitarpio supratimo pasireiškimai“. Išsamiau žr. [70, 6].

[60; 59; 51], teisės istoriko Mindaugo Maksimaičio [72], istorikų – Monikos Šipelytės [74], Vidos Pukienės [73], Aldonos Gaigalaitės [61], Vilmos Bukaitės [56], Marijos Urbšienės [75; 76] – darbuose esanti informacija.

Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos Tarybos vidinės ir išorinės komunikacijos kanalus ir atskleisti jų funkcionavimo specifiką (1917 m. rugsėjo 21 d. – 1918 m. lapkričio 11 d.). Tyrimas atliktas naudojant kokybinės analizės, sintezės (nauja šaltinių medžiaga papildyta cirkuliuojančia istoriografijoje informacija), lyginimo (lyginami faktai, užfiksuoti Lietuvos ir Vokietijos archyvuose, spaudoje), aprašomąjį ir indukcijos metodus. Apdorojant pirminius šaltinius lietuvių, vokiečių kalba taikytas loginis analitinis metodas (atlikta turinio ir informacijos prasminė analizė).

1. VIDINĖ KOMUNIKACIJA

1.1. Lietuvos Tarybos narių, Lietuvos Tarybos prezidiumo ir Lietuvos Tarybos narių

Vidinė komunikacija apibendrintai buvo aprašyta VKVL parengtame Lietuvos Tarybos Statuto projekte, kuris 1917 m. spalio 5–6 d. buvo svarstytas Lietuvos Tarybos posėdžiuose, bet taip ir nebuvo patvirtintas [53, 135–136]. Lietuvos Taryba visą savo veiklos laikotarpį, iki Lietuvos laikinosios vyriausybės suformavimo, dirbo be oficialiai patvirtinto Lietuvos Tarybos Statuto, tačiau laikėsi tam tikrų jo projekte išdėstytų nuostatų [53, 255]. Nuo pirmojo Lietuvos Tarybos posėdžio Lietuvos Tarybos prezidiumas buvo atsakingas už Lietuvos Tarybos reikalų tvarkymą, taigi ir už vidinę komunikaciją. Ši nuostata buvo įtraukta į Lietuvos Tarybos Statuto projekto 11-tą paragrafą (3).

Už posėdžių protokolų parengimą, paskelbimą (posėdžių metu), koregavimą, atsižvelgiant į Lietuvos Tarybos narių pastabas, plenarinių posėdžių darbotvarkės paskelbimą, parengtų projektų paskelbimą, Lietuvos Tarybos įgaliotų asmenų pasirašytų protokolų, pareiškimų paskelbimą lietuvių kalba buvo atsakingas pirmasis generalinis sekretorius. Už Lietuvos Tarybos prezidiumo darbus tarp plenarinių posėdžių buvo atsiskaitoma Lietuvos Tarybos plenarinių posėdžių metu (Protokolai [53, 133, 135, 143, 155, 213–215, 227, 248, 283, 334–335]; Nr. 3, Nr. 5, Nr. 13, Nr. 22, Nr. 64, Nr. 70, Nr. 76, Nr. 83, Nr. 95). Dažniausiai ataskaitą pristatydavo Lietuvos Tarybos prezidiumo sekretorius J. Šernas arba kitas tam įpareigotas prezidiumo narys [53, 143]. Lietuvos Tarybos narių kontaktas vienu su kitais buvo palaikomas telefonu [53, 143; 19], raštu [53, 191; 14], telegrafu [53, 248], tiesioginių oficialių (sesijose), neoficialių susitikimų metu, konfliktų atveju – per įgaliotus asmenis ar delegacijas (1918 m. sausis–vasaris) (4).

Lietuvos Tarybos posėdžių datos numatymas, kvietimas į posėdžius, darbotvarkės sudarymas pagal Lietuvos Tarybos Statutą buvo „vokiečių karo valdžios viršininko“ [53, 135–136] funkcija, tačiau realybėje ją atliko Lietuvos Tarybos prezidiumas [53, 162, 225,

(3) 11 paragrafas. „Visas Lietuvos Tarybos reikalų vedimas sulig jos kompetencija priklauso Tarybos prezidiumui“. Išsamiau žr. [53, 137].

(4) 1918 m. sausio 27 d. posėdyje Vailokaičiui ir Klimui pasiūlius, Taryba pavedė Klimui, J. Šauliui ir Vailokaičiui pasikalbėti su išstojusiais nariais ir išsiaiškinti, ar negalima būtų rasti sąlygų, kuriomis išstojusieji galėtų grįžti į Tarybą [53, 190, 192]. 1918 m. vasario 11 d. posėdyje nutarta pasikalbėjimui su išstojusiais išrinkti trijų narių komisiją – ją sudarė J. Šaulys, P. Klimas, J. Vailokaitis [53, 203]. 1918 m. vasario 14 d. J. Šaulys informavo apie derybas su išstojusiais nariais [53, 205, 206, 207]. Derybos su išstojusiais buvo aptariamoms 1918 m. vasario 15 d. ir priimti nutarimai pakviesti juos sugrįžti [53, 206–207].

247, 332]. Kvietimų į plenarinius posėdžius išsiuntimu telegrafu Lietuvos Tarybos nariams per VKVL rūpinosi Lietuvos Tarybos prezidiumo sekretorius. J. Šerno teigimu, Lietuvos Tarybos nariai pakvietimus gaudavo per tris dienas [53, 248]. Tačiau būta ir nusiskundimų dėl netinkamos komunikacijos telegrafu. 1918 m. liepos 10 d. plenariniame posėdyje S. Narutavičius priekaištavo Lietuvos Tarybos prezidiumui, kad „per vėlai buvo duota žinių apie sesiją“ [53, 261]. Pasiūlė išsiųsti kvietimus į sesiją prieš dvi savaites [53, 261]. A. Petrulis taip pat minėjo negavęs kvietimo, apie sesiją sužinojęs iš kitų šaltinių [53, 261]. Dėl pastarojo skundo J. Šaulys aiškinosi, kad kvietimai vėluoja dėl vėluojančios informacijos apie sesiją. Iš tikrųjų, kaip ir minėjo J. Šernas, kvietimai pasiekdavo Lietuvos Tarybos narius per tris dienas, ši kartą – per keturias. „Dėl neįteikimo depešos Petruliui“ J. Šaulys pažadėjo pateikti interpeliaciją VKVL [53, 261].

Lietuvos Tarybos prezidiumui buvo pavesta perimti ir archyvuoti Organizacinio komiteto dokumentaciją, taip pat parengti ir įteikti Lietuvos Tarybos protokolų nuorašus kiekvienam jos nariui, visų Lietuvos Tarybos sesijų plenarinių posėdžių protokolų penkis egzempliorius saugoti Lietuvos Tarybos sekretoriате (Centrinėje raštinėje) [53, 164–165]. Nusiskundimų Lietuvos Tarybos nariams kildavo dėl laiku neparengtų ir jiems nepersiųstų ar neįteiktų dokumentų nuorašų. Konkrečiu pavyzdžiu galėtų būti 1918 m. kovo 19 d. plenarinis posėdis, kai dėl „prezidiumo neparuoštų nuorašų“ J. Vileišis pasiūlė daryti pertrauką, kad nariai galėtų susipažinti su perskaitytais dokumentais. J. Šaulys paaiškino, kad prezidiumas nespėjo padaryti nuorašų ir pasiūlė padiktuoti susirinkusiems dokumentus, kad galėtų juos užsirašyti, o tuomet padaryti pertrauką. Buvo padiktuoti Vokietijos reicho kanclerio raštas, Lietuvos Tarybos prezidiumo atsakymas į tą raštą, Lietuvos Tarybos prezidiumo pasiūlyta įgaliojimo formuluoatė [53, 214–215]. Ginčas dėl neišduotų dokumentų kopijų baigėsi Lietuvos Tarybos Statuto nebuvimo konstatavimu, todėl esą „prezidiumas savo nuožiūra gali dalinti korespondencijos nuorašus“ [53, 220].

Pretenzijų dėl protokolų J. Vileišis turėjo ir 1918 m. balandžio 25 d. plenariniame posėdyje. Jis pasiūlė prezidiumui rezoliucijų projektus pateikti Lietuvos Tarybai raštu [53, 230]. Posėdyje buvo priimtas J. Šaulio pasiūlytas nutarimas, kad „kiekvienas sumanymas, ar tai prezidiumo, ar atskirų narių paduodama, jei jis turi išeiti iš Tarybos rezoliucijos formoje, turi būti pačių sumanytojų raštu paduodamas plenumui per prezidiumą drauge su rezoliucijos projektu“ [53, 230].

Ginčai dėl netinkamos Lietuvos Tarybos prezidiumo komunikacijos su Lietuvos Tarybos nariais įsiplieskė ir 1918 m. liepos 9 d. plenariniame posėdyje. Labiausiai Lietuvos Tarybos prezidiumo komunikacija piktinosi kairieji Lietuvos Tarybos nariai – S. Kairys, M. Biržiška [53, 258–259]. S. Kairys priekaištavo, kad Lietuvos Taryba nesirinko 2,5 mėnesio ir reziurmavo, kad „Taryba – kolektyvas: reikia tartis“ [53, 259].

1.2. Lietuvos Tarybos prezidiumo ir Lietuvos Tarybos komisijų, Lietuvos Tarybos komisijų ir Lietuvos Tarybos sekretoriato (Centrinės raštinės) vadovo

1918 m. vasario mėn. pabaigoje Lietuvos Tarybos prezidiumas rengėsi aktyviau koordinuoti Lietuvos Tarybos Komisijų ir Lietuvos Tarybos administracinių padalinių darbą. 1918 m. vasario 28 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo posėdyje buvo nutarta raštu kreiptis į „Tarybos komisijas“ ir „Tarybos skyrius“, kad nurodytų savo vedėjus ir atsakingus asmenis [14]. 1918 m. balandžio 26 d. Lietuvos Tarybos plenariniame posėdyje buvo nutarta, kad visos Lietuvos Tarybos suformuotos komisijos turi paskirti kontaktinį asmenį ryšium su Lietuvos Tarybos prezidiumu palaikyti [53, 241–242, 327; 1]. Sekretoriato (Centrinės

raštinės) vadovas turėjo užtikrinti sėkmingą Lietuvos Tarybos komisijų komunikaciją su Lietuvos Tarybos prezidiumu. Sekretoriato (Centrinės raštinės) vadovas Lietuvos Tarybos prezidiumo buvo informuojamas apie Lietuvos Tarybos plenumų metu priimtus nutarimus, susijusius su Lietuvos Tarybos administruojamų padalinių funkcijomis, subordinacija ir panašiais dalykais [1; 53, 327].

Lietuvos Tarybos prezidiumas su Lietuvos Tarybos komisijomis komunikavo raštu per komisijų tam tikslui įpareigotus asmenis. Esant skubiam reikalui Lietuvos Tarybos prezidiumas kvietė komisijos narius į susirinkimą, kad tiesiogiai aptartų susidariusią padėtį [16]. Konkrečiu pavyzdžiu galėtų būti Lietuvos Tarybos Skundų komisija. 1918 m. kovo 9 d. Lietuvos Tarybos prezidiumas, siekdamas greičiau išnagrinėti krašto gyventojų pateiktus skundus (jie kaupėsi Lietuvos Tarybos prezidiume, VKVL raštinėje, Lietuvos Tarybos Skundų komisijoje), nutarė „sušaukti skundų Komisiją, kad susitvarkytų ir pradėtų nuolat veikti“ [16]. 1918 m. kovo 11 d. įvykusiame Lietuvos Tarybos prezidiumo ir Lietuvos Tarybos Skundų komisijos susirinkime J. Šaulys ir A. Smetona pranešė, dėl ko buvo sušauktas susirinkimas, ir pareikalavo, kad Skundų komisija pradėtų veikti nuolat ir tam išsirinktų pirmininką ir sekretorius [17].

Į Lietuvos Tarybos prezidiumo posėdžius, susijusius su konkrečios Lietuvos Tarybos komisijos kompetencijos sritimi, buvo kviečiami komisijos pirmininkai ir / ar visi komisijos nariai, jau paskirti įgalotiniai, Lietuvos Tarybos administracinių padalinių (pvz., Politikos skyriaus) atstovai. Nuo 1918 m. kovo 30 d. į Lietuvos Tarybos prezidiumo posėdžius dažniausiai buvo kviečiamas Aleksandras Stulginskis, vadovavęs Lietuvos Tarybos Tremtinių ir belaisvių grąžinimo komisijai [19]. Jis informavo Lietuvos Tarybos prezidiumą apie jo vadovaujamos komisijos nuveiktus ir planuojamus vykdyti darbus. A. Stulginskio glaudus kontaktas su Lietuvos Tarybos prezidiumu susiklostė ir todėl, kad Tremtinių ir belaisvių grąžinimo komisijos skiriamų įgalotinių įgaliojimų išdavimui buvo reikalinga registracija sekretoriato (Centrinėje raštinėje), taip pat Lietuvos Tarybos pirmininko ir generalinio sekretoriaus parašai. Lietuvos Tarybos prezidiumo tarpininkavimo reikėjo ir patvirtinant tremtinių grąžinimo planą bei grąžinimui reikiamas sąlygas [53, 244].

1918 m. liepos 9 d. plenariniame posėdyje M. Biržiška apkaltino Lietuvos Tarybos prezidiumą, kad sprendžiant Universiteto klausimus „nebuvo jokio kontakto nė su Švietimo komisija“ [53, 258]. A. Smetona paaiškino, kad Švietimo komisijos atstovai nebuvo pakviesti svarstant Universiteto klausimą „dėl laiko trūkumo“ [53, 258]. Dar M. Biržiška priekaištavo, kad nors „raštinės sudarytos ir veikė“, jis negavo departamentų projekto [53, 258].

1918 m. liepos 30 d. Lietuvos Valstybės Tarybos plenariniame posėdyje reorganizavus komisijų veiklą, prie jau esamų sekretoriato (Centrinės raštinės) vadovo funkcijų prisidėjo dar viena – informacijos sisteminimas ir koordinavimas, persiuntimas prezidiumui pavaldiems padaliniams [1; 53, 327]. Lietuvos Valstybės Tarybos prezidiumas nuo 1918 m. rugpjūčio 1 d. laikėsi nuostatos, kad „visokius liudijimus ir įgaliojimus, nuo komisijų pareinančius, komisijoms pristatant išdavinės tik Prezidiumas“ [1]. Visa oficiali Komisijų korespondencija toliau turėjo būti registruojama kartu su įeinančiais ir išeinančiais Tarybos raštais, nors Komisija galėjo turėti ir atskirą registracijos knygą [1].

1918 m. rugsėjo 4 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo posėdyje buvo „nutarta įvesti visą Tarybos vidaus tvarką nuo rugsėjo mėn. 15 d., sekant jau sudarytomis instrukcijomis“. Siekiant supažindinti Lietuvos Tarybos administracinių padalinių, Lietuvos Tarybos įstaiigų ir Komisijų narius su vidaus darbo taisyklių pakeitimais, 1918 m. rugsėjo 6 d. buvo

sušauktas visuotinis vadovų susirinkimas. Naujoji Lietuvos Valstybės Tarybos vidaus tvarka turėjo būti paskelbta spaudoje [23].

2. IŠORINĖ KOMUNIKACIJA

2.1. Su krašto gyventojais ir Vokiečių karo vadovybe Lietuvoje

Susisiekimo su krašto gyventojais tiesioginiai ir netiesioginiai kanalai buvo įvardyti 1917 m. spalio 8 d. Lietuvos Tarybos posėdyje priimtame nutarime „dėl nuolatinio susisiekimo su visais krašto gyventojais“ [53, 141]. Jame teigiama, kad Lietuvos Tarybos nariai turi turėti galimybę laisvai judėti po kraštą ir susitikti su žmonėmis, susisiekti su krašto gyventojais laiškais, skelbti informaciją apie Lietuvos Tarybos darbus ir planus laikraščiuose, nuolatiniam krašto gyventojų ir Lietuvos Tarybos ryšiui palaikyti apskrityse paskirti „po vieną ar daugiau savo įgaliotinių, komisarų“ [53, 141]. Išvardyti komunikacijos kanalai rodė Lietuvos Tarybos siekį „palaikyti gyvą susirišimą su visuomene“ [53, 141].

Pirmas tiesioginis kanalas – Lietuvos Tarybos prezidiumo ir jam pavaldžių Lietuvos Tarybos administracinių padalinių, Lietuvos Tarybos komisijų priėmimo valandos. Nuo 1917 m. spalio 13 d. Lietuvos ir Rusijos lietuvių spaudoje skelbtos Lietuvos Tarybos prezidiumo (iš pradžių laikinojo, vėliau – nuolatinio) ir Lietuvos Tarybos sekretoriato priėmimo valandos. Iš pradžių paskelbtos priėmimo valandos laikinoje būstinėje, vėliau – nuolatinėje. Pradėjus veikti Lietuvos Tarybos komisijoms, jų darbo vieta ir priėmimo valandos taip pat buvo skelbiamos spaudoje. 1918 m. liepos 30 d. reorganizavus komisijas ir atsiradus skyriams, buvo skelbiamos ir skyrių vedėjų bei skyriaus narių priėmimo valandos (žr. lentelę).

Antrasis tiesioginis kanalas – ryšio su krašto gyventojais palaikymas. Susisiekimo su krašto visuomene nutarta pareikalauti jau 1917 m. spalio 4 d. Lietuvos Tarybos posėdyje. Buvo konstatuota, kad „gyvas, netrukdomas, organizuotas susisiekimas Lietuvos Tarybos su Lietuvos visuomene yra būtina jos darbų sąlyga“ [53, 134–135]. Po antrosios sesijos išvykstantiems Lietuvos Tarybos nariams A. Smetona patarė „apsidairyti vietose, kas galėtų būti tinkamu reprezentantu nuolatiniam susisiekimui su Lietuvos Taryba“ [53, 142].

Klausimas dėl Lietuvos Tarybos apskrities komisarų, kurių funkcija – artimesnis Lietuvos Tarybos susisiekimas su krašto gyventojais, buvo svarstomas 1917 m. gruodžio 14 d. posėdyje [53, 160–162]. Leidimais Lietuvos Tarybos nariams „liuosai važinėti po Lietuvą“, J. Vileišio siūlymu, turėjo pasirūpinti Lietuvos Tarybos prezidiumas [53, 164]. 1917 m. gruodžio 15 d. posėdyje Lietuvos Tarybos nariai pasiskirstė apskritimis, kuriose jie galėtų rengti susirinkimus su gyventojais, pranešti jiems apie Lietuvos Tarybos darbus, diskutuoti aktualiais klausimais. Leidimą tokiai Lietuvos Tarybos narių veiklai vykdyti turėjo gauti Lietuvos Tarybos prezidiumas [53, 165]. Apie susitikimus su gyventojais, jų „politikos įspūdžius“ 1918 m. sausio 14 d. posėdyje dalijosi J. Staugaitis, J. Vailokaitis, S. Narutavičius, J. Vileišis, V. Mironas. J. Vailokaitis siūlė pakartotinai „reikalauti iš valdžios, kad Tarybos nariams būtų duoti leidimai daryti susirinkimus ir pranešimus“ [53, 179]. Užduotis pavesta Susisiekimo komisijai [53, 179].

Ne tik Lietuvos Taryba, bet ir Lietuvos visuomenės organizacijos buvo suinteresuotos komunikacija su Lietuvos Taryba. 1918 m. sausio 15 d. plenariniame posėdyje A. Smetona perdavė Lietuvių komiteto dėl karo nukentėjusiems šelpti narių prašymą „informuoti juos apie Tarybos veiklą“ ir pripažino, kad reikia kuo plačiau informuoti apie Tarybos darbus ir „palikti tame atskiriems Tarybos nariams visą liuosybę“ [53, 180].

Lentelė. Lietuvos Tarybos sekretoriato, Lietuvos Tarybos prezidiumo, Lietuvos Tarybos Skundų, Sveikatos, Švietimo, Tremtinių ir belaisvių grąžinimo komisijų ir Lietuvos Tarybos administracinio aparato skyrių priėmimo vieta ir laikas 1917 m. spalio 13 d. – 1918 m. lapkričio 11 d.

Priimančio struktūrinio padalinio ar jam vadovaujančio asmens pareigų pavadinimas	Interesantų priėmimo vieta (adresas)	Laikotarpis ir interesantų priėmimo valandos darbo dienomis
Lietuvos Tarybos sekretoriatas (Centrinė raštinė)	Šv. Jurgio g. 24–6	1917 10 13–1918 03 08. 10.00–12.00 val., 16.00–18.00 val.
	Šv. Jurgio g. 11	1918 03 11–1918 05 26. 10.00–11.00 val.
		1918 05 27–1918 06 30. 9.00–13.00 val., 16.00–19.00 val.
	Šv. Jurgio g. 13	1918 09 12–1918 11 11. 12.00–13.00 val., 18.00–19.00 val.
Lietuvos Tarybos laikinasis prezidiumas	Šv. Jurgio g. 24–6	1917 10 13–1918 02 15. 12.00–13.00 val.
Lietuvos Tarybos pirmininkas	Šv. Jurgio g. 13	1918 09 12–1918 11 11. 11.00–12.00 val.
Lietuvos Valstybės Tarybos prezidiumo nariai	Šv. Jurgio g. 13	1918 09 12–1918 11 11. 12.00–13.00 val., 18.00–19.00 val.
Skundų skyrius	Šv. Jurgio g. 11	1918 09 12–1918 11 11. 9.00–12.00 val., 16.00–18.00 val.
Skundų skyriaus vedėjas	Šv. Jurgio g. 11	1918 09 12–1918 11 11. 12.00–13.00 val., 18.00–19.00 val.
Tremtinių ir belaisvių grąžinimo skyrius	Šv. Jurgio g. 11	1918 09 12–1918 11 11. 9.00–13.00 val., 16.00–19.00 val.
Tremtinių ir belaisvių grąžinimo skyriaus vedėjas	Šv. Jurgio g. 11	1918 09 12–1918 11 11. 12.00–13.00 val., 18.00–19.00 val.
Lietuvos Tarybos Komisijos:		
Tremtinių ir belaisvių grąžinimo	Šv. Jurgio g. 11	1918 04 25–1918 07 30. 10.00–13.00 val., 16.00–18.00 val.
Skundų	Šv. Jurgio g. 11	1918 04 25–1918 07 30. 10.00–13.00 val., 16.00–18.00 val.
Švietimo	Šv. Jurgio g. 13	1918 09 12–1918 11 11. 12.00–13.00 val., 18.00–19.00 val.
Sveikatos	Šv. Jurgio g. 13	1918 09 12–1918 11 11. 12.00–13.00 val., 18.00–19.00 val.

Sudaryta autorės remiantis nurodytais šaltiniais [48; 34; 33; 47; 39; 21; 15].

1918 m. vasario 13 d. plenariniame posėdyje vėl keltas klausimas dėl „reikalingumo Tarybos nariams liuso važinėjimo po Lietuvą“ ir nutarta „reikalauti, kad Tarybos nariams būtų leista liuosai važinėti po visą Lietuvą“ [53, 205]. 1918 m. vasario 16 d. J. Šaulys pranešė, „kad Lietuvos nariams bus išduoti paliudijimai, su kuriais Tarybos nariai galės liuosai važinėti iš savo apsigyvenimo vietos į Vilnių ir atgal“. J. Vileišis siūlė tokio „paliudijimo“

nepriimti ir reikalauti teisės „liuosai važinėti po visą Lietuvą“. Nutarta siūlomus paliudijimus priimti, bet reikalauti, kad būtų kuo greičiausiai Lietuvos Tarybos nariams duota teisė „liuosai važinėti po visą Lietuvą“ ir atsakyti 1917 m. gruodžio 15 d. posėdyje priimto pasidalijimo apskritimis tarp Tarybos narių. Nutarimo vykdymas buvo pavestas Susisiekimo komisijai [53, 212].

Glaudesnio ryšio su visuomene pasigesta 1918 m. kovo 20 d. posėdyje [53, 221]. 1918 m. kovo 21 d. plenariniame posėdyje S. Narutavičius Lietuvos Tarybos Susisiekimo komisijos vardu pranešė, kad „liuosos važinėjimo po visą Lietuvą Tarybos nariams valdžia neduoda, o tik po pasirinktus apskričius“ [53, 226]. J. Vileišis siūlė vėl pasiskirstyti apskritis, bet „reikalauti laisvo judėjimo po Lietuvą“ [53, 226], o S. Kairys – reikalauti laisvo judėjimo po Lietuvą „visiems krašto gyventojams“ [53, 226]. Buvo nutarta pasirinkti apskritis ir „paimti leidimus važinėti po tam tikrus apskričius ir pavesti susisiekimo komisijai, susižinojus su prezidentu, išgauti teisės Tarybos nariams liuosai važinėti po visą Lietuvą“ [53, 226]. 1918 m. balandžio 27 d. posėdyje Susisiekimo komisija buvo panaikinta, jos funkcijos pavestos Lietuvos Tarybos prezidentui.

1918 m. balandžio 25 d. plenariniame posėdyje Lietuvos Tarybos ryšius su visuomene buvo siūloma palaikyti rengiant paskaitas krašte. Buvo manoma, kad paskaitos – puiki priemonė kovoti su vokiečių karo vadovybės vykdoma agitacija krašte už personalinę uniją [53, 228]. Kun. K. Šaulys visuomenės informavimui „apie nepriklausomos Lietuvos paskelbimą ir pripažinimą“ siūlė sušaukti suvažiavimą Vilniuje. Esą iš jo grįžę delegatai galėtų perduoti žinią kraštiečiams. Informacijai skleisti kun. K. Šaulys siūlė panaudoti ir „kitų tikybų dvasininkų vyresnybę“. Tam pritarė ir S. Kairys [53, 235].

1918 m. liepos 9 d. plenariniame posėdyje Lietuvos Tarybos prezidentas pateikė ataskaitą, ką pavyko padaryti gerinant susisiekimą su krašto gyventojais. Buvo parengta keletas raštų Oberostui, nurodant, kad tai kenkia Lietuvos Tarybos veiklai, nes „ji negali legaliai veikti prieš nelojalias agitacijas, bolševikų ir lenkų prieš Lietuvos Tarybą“, tačiau atsakymas buvo duodamas žodžiu ir visada tas pats, – „savaržymai palaikomi dėl karo reikalų“ [53, 250]. Gera žinia buvo, kad „su Oberosto pasu būsią galima važinėti traukiniais, arkliais ir pėstiems eiti po visą Lietuvą“ [53, 251].

Nepakankama komunikacija su visuomene Lietuvos Tarybos prezidentą 1918 m. liepos 9 d. plenariniame posėdyje kaltino S. Kairys, J. Vileišis [53, 257]. A. Smetona, atsakydamas į J. Vileišio priekaištus, nesuprato, „kokio gi bereikia jungimos su visuomene: siuntinėjame įgaliotinių, dešimtinių <...>, kada tik kas iš visuomenės kreipiasi, klabename, reaguojame“ [53, 258]. S. Kairys kaltino Lietuvos Tarybos prezidentą, kad „stengiasi izoliuotis, o reikėtų su visuomene plačiai susijungti ir su ja pasitarti. Siūlė sušaukti antrąją konferenciją“ [53, 259].

Trečias tiesioginis kanalas – susisiekimas telefonu. Lietuvos Tarybos išorinei komunikacijai su vokiečių valdžios įstaigomis Lietuvoje, su kuriomis Lietuvos Taryba turėjo daugiausiai reikalų, buvo prašoma užtikrinti telefono ryšį. Taip pat prašyta įvesti telefono ryšį ir tarp „Tarybos namų Jurgio prosp. Nr. 11 ir 13. Atsako negauta“ [53, 251]. 1918 m. liepos 9 d. posėdyje S. Kairys užsiminė, kad „gal ir pasiseks gauti du telefonu, vieną seną, antrą gal naują“ [53, 259].

Pirmas netiesioginis kanalas – spauda. 1918 m. sausio 17 d. plenariniame posėdyje buvo kalbama apie leidimą „laikraščio lietuviams ir lenkiškai kalbantiems“ [53, 183], o 1918 m. vasario 28 d. Lietuvos Tarybos prezidento posėdyje – apie „gyvą reikalą greičiau pradėti leisti laikraščius lenkų kalba, kad kalbančius lenkų kalba Lietuvos piliečius tinkamai

informuoti apie dabartinį stovį ir Lietuvos ateitį“ [14]. 1918 m. balandžio 27 d. plenariniame posėdyje J. Šaulys pranešė, kad komisija laikraščio leidybai lenkų kalba panaikinama, nes „esą jau kam laikraščiu rūpintis“ [53, 244].

Pasitelkti spaudą Lietuvos Tarybos kovai su agitacija krašte prieš personalinę uniją 1918 m. balandžio 25 d. posėdyje pasiūlė A. Smetona, A. Stulginskis ir J. Šaulys [53, 228]. Nutarta įpareigoti prezidiumą išreikalauti raštą iš okupacinės valdžios, „kuriuo būtų draudžiama valdininkams remti ir patiems agitaciją varyti prieš Lietuvos nepriklausomybę ir tą raštą paskelbdinti Lietuvos spaudoje, lygiai kaip ir leidimą išgauti spaudai tą dalyką aiškinti platesnei visuomenei“. Jei nepavyktų gauti tokio rašto iš okupacinės valdžios, kreiptis į centrinę Vokietijos valdžią [53, 228]. Apie nepriklausomybės iškilmes taip pat nutarta pranešti spaudoje [53, 236].

Informacija apie Lietuvos Tarybos veiklą ir jos administracinių padalinių darbo laiką pirmiausiai buvo skelbiama *Lietuvos aide*. Po to šią informaciją perspausdindavo laikraščiai *Tėvynės sargas*, *Darbo balsas*, *Vienybė*, o kiek vėliau – Rusijos lietuvių laikraščiai *Lietuvių balsas* (iki 1918 m. vasario 21 d.), *Santara* (iki 1918 m. balandžio 20 d.).

1918 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Valstybės Tarybos prezidiumo posėdyje P. Klimas pasiūlė kuo dažniau informuoti laikraščius, Lietuvos Valstybės Tarybos narius, Lietuvos Tarybos administracinio aparato darbuotojus apie Tarybos darbus ir „šiai svarbesnius atsitikimus, kurie paliečia Valstybės Tarybą iš Lietuvos reikalų“. Tam tikslui pasiūlė leisti specialius kasdieninius ir savaitinius biuletenius, kurie vadintųsi „Bėgamosios Valstybės Tarybos žinios“. Nutarta spausdinti kasdienius biuletenius „spaudos ir artimesnių Valstybės Tarybos žmonių informavimui“, o už jų parengimą atsakingu paskirti P. Klimą [24].

Antras netiesioginis kanalas – susisiekimas paštu. 1918 m. vasario 12 d. plenariniame posėdyje svarstytas klausimas „apie reikalingumą susinešimo Tarybai su žmonėmis ir žmonėms su Taryba laiškais, rašytai lietuviškai“. Nutarta, „pavesti prezidiumui išsirūpinti, kad Lietuvos Tarybai būtų leista su žmonėmis ir žmonėms su Taryba susisiekti lietuvių kalba rašytai laiškais“ [53, 204]. 1918 m. vasario 28 d. Lietuvos Tarybos prezidiumo posėdyje nutarta pavesti J. Šauliui parašyti raštą VKVL ir paprašyti leidimo Lietuvos Tarybai susirašinėti su žmonėmis lietuvių kalba [14].

1918 m. liepos 2 d. Lietuvos Tarybos prezidiumas iš VKVL gavo Vyriausiojo Rytų vado rašto kopiją, kad nuo 1918 m. liepos 5 d. leista „korespondencija tarp Tarybos ir gyventojų lietuvių kalba“ [22]. Kitiems Lietuvos Tarybos nariams ši informacija perduota 1918 m. liepos 9 d. plenariniame posėdyje [53, 251]. Vyriausiojo Rytų vado įsakymu nuo 1918 m. rugpjūčio 15 d. leista susirašinėti lietuvių kalba visiems Oberosto gyventojams, taip pat „Latvių žemėje ir Igaunijoje“ [40]. Šią džiugią žinią visuomenei 1918 m. rugpjūčio 18 d. pranešė *Darbo balsas* [40].

2.2. SU UŽSIENIO ŠALIŲ VISUOMENĖMIS IR LIETUVIAIS UŽSIENYJE

Konkretūs Lietuvos Tarybos nutarimai dėl komunikacijos su lietuviais užsienyje ir kitų šalių visuomenėmis buvo priimti 1917 m. rugsėjo 24 d., 1917 m. spalio 8 d., 1917 m. gruodžio 13 d., 1917 m. gruodžio 15 d. posėdžiuose [53, 132–133, 141, 159, 165]. Prioritetas teiktas komunikacijai su Vokietijos valdžia ir visuomene bei su Rusijos lietuviais. Ryšius su Vokietijos valdžia ir visuomene palaikyti buvo siekiama tiesioginiais komunikacijos kanalais – per siunčiamus Lietuvos Tarybos delegatus, įgaliotinius Berlyne, Vokiečių-lietuvių draugijos ir Lietuvių Tautinės Tarybos (Lozanoje) narius, Lietuvių informacijos biuro (LIB) vadovą [65; 66; 76].

Ryšiams su užsienio šalių visuomenėmis ir lietuviais užsienyje naudoti ir netiesioginiai komunikacijos kanalai – oficialūs raštai, laišakai, telegramos, pareiškimai (pvz., *dementi*) Lietuvos ir užsienio spaudoje. Lietuvos Tarybos korespondencija į užsienį keliavo įvairiais būdais – Vokietijos lauko paštu, diplomatinio paštu, per įgaliotus asmenis, visuomeninių organizacijų ir Bažnyčios atstovus.

2.2.1. Lietuvos Tarybos komunikacija su Vokietijos civiline ir karo valdžia

Oficialus Lietuvos Tarybos susirašinėjimas su Vokietijos reicho kancleriu [7], Vokietijos užsienio reikalų ministerija, Oberosto vadovybe vyko per tarpinę instituciją – Vokiečių karo vadovybę Lietuvoje („*Militärverwaltung Litauen*“). Susirašinėjimą vykdė Lietuvos Tarybos prezidentas, siunčiami raštai buvo registruojami Lietuvos Tarybos Centrinėje raštinėje siunčiamų raštų byloje. Norint apeiti VKVL, teko naudotis patikimais kurjeriais arba jau į užsienį išsiųstais Lietuvos Tarybos įgaliotiniais, dirbusiais Lietuvių biure Berlyne – K. Olšausku, A. Voldemaru, J. Purickiu [8; 9]. Būtent jie Lietuvos Tarybos vardu susirašinėjo su Vokietijos civilinės ir karo valdžios institucijomis (Berlyne), susitiko su šių institucijų atstovais [66]. Išimtiniais atvejais Lietuvos Tarybos nutarimus į Kauną, kad įteiktų Vokietijos URM atstovui, nuveždavo įgaliotas tai padaryti Lietuvos Tarybos narys (pvz., Lietuvos Tarybos 1918 m. liepos 13 d. nutarimai Vokietijos reicho kancleriu, kuriuos vežė J. Staugaitis, tačiau URM atstovas juos sugrąžino ir nurodė perduoti VKVL [53, 283–284]).

Glaudų kontaktą su Vokietijos užsienio reikalų ministerija palaikė visi Lietuvių Tautinės Tarybos (Lozanoje) (toliau – LTT(L)) nariai. Du LTT(L) nariai – Konstantinas Olšauskas, Juozas Purickis – jau nuo 1917 m. rugsėjo [65], o Vladas Daumantas-Dzimidavičius – nuo 1917 m. spalio 22 d. [10] turėjo Lietuvos Tarybos įgaliojimą atstovauti Lietuvos Tarybai ir veikti jos vardu. 1918 m. gegužės 27 d. tokį įgaliojimą gavo ir A. Voldemaras, o K. Olšauskui ir J. Purickiui išduoti pakartotiniai įgaliojimai [21]. 1918 m. liepos 29 d. įgaliojimą atstovauti Lietuvos Valstybės Tarybai gavo ir Vladas Daumantas-Dzimidavičius [10]. Kontaktas dažniausiai buvo palaikomas per Vokietijos pasiuntinį Šveicarijoje Gisbertą von Rombergą, reziduojantį Berne [66].

Svarbiausias kontaktinis asmuo, kuris nuolat judėjo iš Šveicarijos į Vokietiją, iš Vokietijos į Lietuvą (Vilnių, Kauną), iš Lietuvos į Švediją, iš Švedijos į Vokietiją ir atgal į Šveicariją, buvo Konstantinas Olšauskas [66]. 1918 m. kovo 31 d. jis tapo Lietuvių biuro Berlyne vadovu. Kartu su savo pavaduotojais Juozu Purickiu ir Augustinu Voldemaru palaikė nuolatinį kontaktą su Vokietijos URM, Vokietijos Reichstago atstovais, palaikančiais Lietuvos siekius, Vokietijos reicho kanceliarija. K. Olšauskas ir A. Voldemaras rašė raštus Vokietijos URM ir Vokietijos karo vadovybei, aiškindami ir argumentuotai gindami vienus ar kitus Lietuvos Tarybos priimtus sprendimus [8; 9].

Kitas kontaktinis asmuo buvo Juozas Purickis. Jis, kaip ir K. Olšauskas, vykdydamas Lietuvos Tarybos pavedimus, keliavo maršrutu Lozana–Berlynas–Vilnius ir atgal [63]. Lietuvos Tarybos kontaktiniu asmeniu 1917 m. gruodžio – 1918 m. sausio mėn. buvo Jurgis Šaulys. Jis Brest Litovsko derybų metu palaikė glaudų ryšį su Vokietijos URM atstovais, atvykusiais į Lietuvą iš Brest Litovsko (pvz., Lersneriu, R. Nadolny), derino su jais notifikacijai skirtus tekstus [65]. Būdamas Berlyne, kaip Lietuvos Tarybos įgaliotinis, vizito į Stokholmą metu palaikė ryšį su JAV ir Rusijos lietuviais, su Stokholme reziduojančiu Vokietijos pasiuntiniu Švedijoje [5].

Dar vienas kontaktinis asmuo su Vokietijos valdžios institucijomis ir Vokietijos karo vadovybe bažnytiniais, ir ne tik bažnytiniais, reikalais buvo vyskupas Pranciškus Karevičius.

Jis susirašinėjimui su kanauninku K. Olšausku naudojosi Vokietijos reicho kanclerio kanceliarija. Per ją keliavo laišakai, siuntiniai iš Šveicarijos į Lietuvą (Kauną, Vilnių) ir iš Lietuvos atgal į Šveicariją per Berlyną [65]. Lietuvos Tarybos kontaktas su Kauno vyskupu Pranciškumi Karevičiumi (dėl Vilniaus vyskupijos reikalų) buvo palaikomas per Lietuvos Tarybos narį kun. Kazimierą Šaulį [53, 179]. 1918 m. sausio 16 d. posėdyje būtent jam ir buvo pavesti bažnytiniai klausimai [53, 182].

Su Popiežiaus nuncijumi taip pat buvo komunikuojama per Vokietijos užsienio reikalų ministeriją. Į Miuncheną pas Popiežiaus nuncijų vykstančios Lietuvos Tarybos delegacijos visada užsukdavo į užsienio reikalų ministeriją aptarti bažnytinių reikalų situacijos. Su Popiežiaus nuncijumi Miunchene Lietuvos Taryba taip pat komunikavo laiškais ir telegrafu [53, 160–161, 233–234, 255].

Lietuvos Tarybos prezidiumas sulaukdavo kritikos dėl netinkamos komunikacijos su VKVL ir Oberostu. 1918 m. liepos 9 d. plenariniame posėdyje S. Kairys kaltino Lietuvos Tarybos prezidiumą, kad esą „buvo nusistatyta neturėti santykių su Verwaltungu, tiksliai su pačiu centru. Dabar gi turime santykių su Verwaltungu ir su Oberostu ir iš tų negauname jokių atsakymų“ [53, 259]. S. Narutavičius išsakė kritiką dėl išorinės komunikacijos (su užsieniu), kad tai nebuvo derinta su Taryba („žmonės važinėjas po visus kraštus be visos Tarybos žinios“ [53, 262]).

2.2.2. Lietuvos Tarybos komunikacija su lietuviais užsienyje

Komunikacijai su užsienio lietuviais ir jų atstovais naudotas tiesioginis kanalas – konferencijos užsienyje. Su Rusijoje, JAV, Šveicarijoje, Skandinavijos šalyse gyvenančiais lietuviais tiesiogiai bendrauta konferencijose. Lietuvos Tarybos nariai vyko ir dalyvavo lietuvių konferencijoje Berne ir Lozanoje (1917 m. lapkričio 2–10 d.), Stokholme (1918 m. sausio 6–13 d. [2; 6]), Lozanoje (1918 m. rugsėjo 5–16 d. [63]). Konferencijose buvo keičiamasi svarbia informacija apie Lietuvos Tarybos darbus, lietuvių veiklą užsienyje, supažindinama su atvežtais Lietuvos Tarybos dokumentais.

Kitas tiesioginis kanalas – užsienio lietuvių delegatų (įgaliotinių) ar delegacijų priėmimas Vilniuje. 1918 m. sausio 26 d. plenariniame posėdyje dalyvavęs LTT(L) pirmininkas K. Olšauskas prašė leisti jį „kaipo užsienio lietuvių delegatą dalyvauti Tarybos posėdžiuose su patariamu balsu“ [53, 184–185]. Leidimas buvo duotas. 1918 m. sausio 27 d. posėdyje nutarta „prašyti kun. Olšausko, kaipo Šveicarijos Tarybos atstovo važiuoti su Lietuvos Tarybos delegacija į Berlyną ir Brastą“ [53, 193].

Į Lietuvą iš užsienio atvykę tautinių tarybų įgaliotiniai buvo priimami Lietuvos Tarybos būstinėje per posėdžius, Lietuvos Tarybos prezidiumo posėdžius ar iškilmingų priėmimų metu. Pirmoji Lietuvos Tarybos plenariniame posėdyje 1918 m. kovo 21 d. buvo priimta Vyriausios Lietuvių Tarybos Rusijoje (toliau – VLTR) delegacija (Liudas Noreika, Jonas Variakojis, Kazys Škirpa) [53, 226]. Jos nariams buvo sumokėtas skirtumas, susidaręs lyginant su VLTR išduota komandiruotei skirta pinigų suma [18]. Kitos dvi VLTR delegacijos Lietuvos Tarybos prezidiumo posėdyje buvo priimtoms 1918 m. gegužės 2 d., o 1918 m. gegužės 8 d. „Georgo“ viešbutyje joms buvo surengtas iškilmingas priėmimas [53, 254; 20]. Kaukazo lietuvių tarybos delegaciją (Pranas Dailidė, Stasys Jazdauskas) Lietuvos Valstybės Tarybos prezidiumas priėmė 1918 m. liepos 16 d., o plenariniame posėdyje 1918 m. liepos 23 d. A. Smetona sveikinimo kalboje patikino, kad „jie mums lygiai rūpi, kaip ir kiti“ [53, 283]. 1918 m. lapkričio 4 d. Lietuvos Valstybės Tarybos prezidiumas priėmė lietuvių

karininkų delegaciją (5), grįžusią iš karo belaisvių „Podsternerio stovyklos“. Karininkai dėkojo „už jų išvadavimą iš nelaisvės ir už moralinę ir medeginę pasipirtį nelaisvės metu“ [30].

Dar vienas tiesioginės komunikacijos su lietuviais užsienyje, ypač Rusijos imperijos teritorijoje susikūrusiose ir besikuriančiose valstybėse, kanalas – Lietuvos Tarybos paskirti įgaliotiniai. 1918 m. gegužės 15 d. į Rusiją (Maskvą) išsiųstas Česlovas L(i)andsbergis [64], 1918 m. gegužės 28 d. Ukrainoje (Kijeve) paskirtas Juozas Jankevičius [62]. Apie jų pasiskyrimą pranešta 1918 m. liepos 9 d. plenariniame posėdyje informuojant apie tremtinių grąžinimo veiklą [53, 252].

Komunikacijai su Rusijos lietuviais naudoti ir netiesioginiai kanalai – laikraščiai, laišakai, telegramos. Netiesioginei komunikacijai laikraštis intensyviausiai naudotas 1917 m. rugsėjo – 1918 m. balandžio mėnesį, kol Rusijoje (Petrograde, o vėliau – Voroneže) buvo leidžiami laikraščiai *Lietuvių balsas*, *Santara*. Jų leidėjams grįžus į Lietuvą dažniau susisiekiama laiškais. Juos buvo galima siųsti įvairiais būdais – per tam skirtus susirašinėjimo biurus Rusijoje [3; 4; 45; 38; 46; 41; 42], kurie siuntė į okupuotą Lietuvą per tarpininkus Švedijoje (Stokholme) – Ispanijos pasiuntinybę Švedijoje [49; 37] arba Švedų-lietuvių pagalbos komitetą [28; 26; 27; 25; 36].

Per Stokholme esantį Švedų-lietuvių pagalbos komitetą ir jame dirbančius Lietuvių draugijos Centro Komiteto įgaliotinius Joną Aukštuolį, Igną Šeinių Jurkūną (6) tiesiogiai į Vilnių buvo galima siųsti telegramas, laiškus, laikraščius, knygas, pinigus [28]. Taip buvo siunčiamas ir *Lietuvos aidas*, kurio žinutes apie Lietuvos Tarybos laikinojo prezidento ir Lietuvos Tarybos biuro veiklą po dviejų mėnesių žodis žodin perspausdindavo laikraštis *Santara* [47; 39].

Reikalauta ir tiesioginio susirašinėjimo laiškais su Rusijos lietuviais. 1918 m. birželio 18 d. *Lietuvos aide* [44], o 1918 m. birželio 20 d. *Darbo balse* [43] pranešta, kad į Rusiją galima siųsti „paprastus ir apdraustus“ laiškus vokiečių, rusų ir vengrų kalbomis. Siunčiami į Rusiją laišakai turėjo būti „neužlipdyti“. Apie Lietuvos Tarybos pastangas susirašinėti su Rusijos lietuviais lietuvių kalba išsamiai informavo *Lietuvos aidas*, *Darbo balsas* [31; 29]. Spauldoje pranešta apie Lietuvos Tarybos VKVL įteiktą raštą, kad „esant įvairiems reikalams, galima būtų susirašinėti su Rusija ir lietuvių kalba“ [31; 29].

IŠVADOS

1. Už Lietuvos Tarybos vidinę ir išorinę komunikaciją buvo atsakingas Lietuvos Tarybos prezidentas. Jo nariai organizavo ir per Centrinės raštinės vadovą koordinavo vidinę komunikaciją. Lietuvos Tarybos nariai tarpusavyje ir su Lietuvos Tarybos prezidento nariais bendravo ir keitėsi informacija oficialiuose plenariniuose posėdžiuose, raštu, žodžiu, telefonu, telegrafu. Išimtiniais atvejais tarpininkavimui pasitelkti įgaliotieji asmenys ir delegacijos. Daugiausiai vidinės komunikacijos problemų kildavo dėl nepateiktos informacijos raštu (laiku neparengtų, nepersiųstų ar neįteiktų dokumentų nuorašų) ir vėluojančių kvietimų į Lietuvos Tarybos sesijų plenarinius posėdžius. Lietuvos Tarybos prezidento nariai

(5) Į Lietuvą sugrįžo 81 lietuvis karininkas. Išsamiau žr. [32].

(6) I. Šeinius Jurkūnas buvo įgaliotas „platinti užsieny žinias apie Lietuvą ir lietuvių politikos judėjimą, dėstyti lietuvių politikos reikalavimus, megzti tarybas ir teikti valstybėms, įstaigoms, politinėms partijoms bei grupėms, draugijoms ir atskiriems asmenims oficialių raštų dėl Lietuvos politikos ateities, kuriuos Tamsta būsi tam tikslui iš D. T. L. „Santaros“ gavęs. P. S. Jei Tamsta nebūsi dėl kurių priežasčių siunčiamojo raštu įgaliojimo gavęs, tai prašom atstovauti remdamasis pranešimu šiame „Santaros“ numeryje.“ Išsamiau žr. [35].

su Lietuvos Tarybos komisijų ir Lietuvos Tarybos administracinio aparato skyrių vadovais bendravo ir keitėsi informacija žodžiu (posėdžiuose, susirinkimuose), raštu (laiškais, dokumentacija).

2. Išorinei Lietuvos Tarybos komunikacijai su krašto ir užsienio šalių visuomenėmis, lietuviais užsienyje, Vokietijos civiline ir karine valdžia buvo pasirinkti visi tuo metu prieinami tiesioginiai ir netiesioginiai kanalai: 1) *tiesioginiai* – priėmimai Lietuvos Tarybos sekretoriato, Lietuvos Tarybos prezidiumo narių ir Lietuvos Tarybos komisijų narių nustatytomis ir viešai paskelbtomis priėmimo valandomis, Lietuvos Tarybos narių susitikimai su krašto gyventojais, jų organizacijomis, VKVL atstovais, konferencijos užsienyje, užsienio lietuvių delegatų (įgaliotinių) ar delegacijų priėmimas; 2) *netiesioginiai* – laikraščiai (juose skelbiamos priėmimo valandos, posėdžių protokolai, kita svarbi informacija), laiškai ir telegramos, specialūs informaciniai leidiniai („Bėgamosios Lietuvos Tarybos žinios“).

Gauta 2021 03 28
Priimta 2022 02 16

Šaltiniai ir literatūra

- [1] 1918 m. rugpjūčio mėn. (tikslesnės datos nėra) atmintinė „Lietuvos Valstybės Tarybos vedėjui“. LCVA, f. 1014, ap. 1, b. 34, l. 3.
- [2] Informacija kelionės dokumente. Reise Berlin über Sassnitz Schweden (Stockholm). PAAA_RZ201_021712_043.
- [3] 1916 02 23–25 „Biuro susirašinėjimui su užimtąja Lietuva“ (Petrograde) vedėjo P. Jakubėno ataskaita. LMAVB RS, F. 70–47, l. 1.
- [4] LDNDKŠ CK žinios. Petrogradas, 1917 02 22, Nr. 1, p. 7. LMAVB RS, F. 70–135, l. 7.
- [5] 1918 01 06 Vokietijos URM telegrama Vokietijos atstovui Stokholme (Riezlerui). PAAA_RZ201_021711_166.
- [6] 1918 01 12 Vokietijos atstovo Švedijoje telegrama Vokietijos URM. PAAA_RZ201_021711_258.
- [7] 1918 07 13 Lietuvos Valstybės Tarybos pirmininko A. Smetonos ir sekretoriaus J. Šerno rašto Vokietijos reicho kancleriui nuorašas. PAAA_RZ201_021721_106.
- [8] 1918 07 20 įgaliotų lietuvių tautos atstovų („Bevollmächtigte der Volksvertretung Litauens“) K. Olšausko ir A. Voldemaro pranešimas generolui Liudendorfui. PAAA_RZ201_021721_264–267.
- [9] 1918 07 20 įgaliotų lietuvių tautos atstovų („Bevollmächtigte der Volksvertretung Litauens“) K. Olšausko ir A. Voldemaro pranešimas Vokietijos vicekancleriui Friedrichui von Peyer'ui. PAAA_RZ201_021721_157–160.
- [10] 1918 07 29 Lietuvos Tarybos įgaliojimas V. Daumantui-Dzimidavičiui. LMAVB RS, F. 255–1021, l. 27a.
- [11] 1918 11 03 Vokietijos kaizerio rašto Reicho kancleriui nuorašas. PAAA_RZ201_021725_068.
- [12] 1918 11 09 L. Zimmerle pranešimo Vokietijos URM ir VRM nuorašas. PAAA_RZ201_021725_136–137.
- [13] 1918 11 20 E. Zimmerle raporto apie derybas su Lietuvos Vyriausybe Vokietijos URM ir VRM nuorašas. PAAA_RZ201_021725_228–232.
- [14] 1918 02 28 Lietuvos Tarybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 3. Iš: Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 103–104.
- [15] 1918 03 07 Lietuvos Tarybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 6. Iš: Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 105.

- [16] 1918 03 09 Lietuvos Tarybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 7. Iš: Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 106.
- [17] 1918 03 11 Lietuvos Tarybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 9. Iš: Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 107.
- [18] 1918 03 29 Lietuvos Tarybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 11. Iš: Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 108.
- [19] 1918 03 30 Lietuvos Tarybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 12. Iš: Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 109.
- [20] 1918 05 02 Lietuvos Tarybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 20. Iš: Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 113.
- [21] 1918 05 27 Lietuvos Tarybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 27. Iš: Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 117.
- [22] 1918 07 02 Lietuvos Tarybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 42. Iš: Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 125.
- [23] 1918 09 04 Lietuvos Tarybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 54. Iš: Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 131.
- [24] 1918 09 19 Lietuvos Tarybos Prezidiumo posėdžio protokolas Nr. 59. Iš: Eidintas, A.; Lopata, R. Lietuvos Tarybos prezidiumo 1918 m. posėdžių protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 133–134.
- [25] AUKŠTUOLIS, J. Apie susižinojimą su Lietuva. *Lietuvių balsas*, 1916, liepos 24, Nr. 55, p. 2.
- [26] AUKŠTUOLIS, J. Iš Lietuvos. Nemunėlio Radviliškis. *Lietuvių balsas*, 1916, kovo 20, Nr. 23, p. 2.
- [27] AUKŠTUOLIS, J. Pranešimai. Dėl susižinojimo su užimtaja Lietuva. *Lietuvių balsas*, 1916, rugpjūčio 28, Nr. 65, p. 5.
- [28] AUKŠTUOLIS, Jonas. Dėl susižinojimo su Lietuva. *Santara*, 1917, spalio 21, Nr. 41, p. 2.
- [29] Dėl susirašinėjimo su Rusija. *Darbo balsas*, 1918, liepos 3, Nr. 27, p. 7.
- [30] Delegacija lietuvių aficierių, grįžusių iš nelaisvės. *Lietuvos aidas*, 1918, lapkričio 13, Nr. 130, p. 5.
- [31] Dėlei susisiekimo su Rusija. *Lietuvos aidas*, 1918, birželio 20, Nr. 69, p. 2.
- [32] Grįžusių iš nelaisvės Lietuvon aficierių sąrašas. *Lietuvos aidas*, 1918, lapkričio 15, Nr. 132, p. 8.
- [33] Grįžusių Lietuvon inteligentų ir kitų profesijų asmenų domei. *Tėvynės sargas*, 1918, balandžio 25, Nr. 16, p. 13.
- [34] Grįžusiųjų Lietuvon inteligentų ir kitų profesijų asmenų domei. *Darbo balsas*, 1918, balandžio 25, Nr. 18, p. 15.
- [35] Iš D. T. L. Santaros Centro komiteto nutarimų. Igno Šečiniaus-Jurkūno įgaliojimas. *Santara*, 1917, rugpjūčio 27 (s. k.), Nr. 36, p. 1.
- [36] JURKŪNAS, I. Iš Lietuvos. *Lietuvių balsas*, 1916, kovo 20, Nr. 23, p. 2.
- [37] JURKŪNAS-ŠEINIUS, Ignas. Lietuva ir lietuviai amerikiečiai. *Lietuvių balsas*, 1916, rugpjūčio 18, Nr. 62, p. 1.
- [38] Kaip susižinoti apie likusius Lietuvoje? *Lietuvių balsas*, 1916, gruodžio 4, Nr. 93, p. 2.

- [39] Lietuvoje. Žinios apie Lietuvos Tarybą. *Santara*, 1917, gruodžio 10, Nr. 47, p. 4.
- [40] Mūsų žinios. Vilnius. Leista lietuviškai rašinėti. *Darbo balsas*, 1918, rugpjūčio 18, Nr. 31, p. 9.
- [41] Susirašinėjimas su Lietuva. *Santara*, 1918, sausio 14, Nr. 1–2, p. 6.
- [42] Susirašinėjimas su Lietuva. *Santara*, 1918, sausio 28 (s. k.), 1918, vasario 10 (n. k.), Nr. 4, p. 4.
- [43] Susirašinėjimas su Rusija. *Darbo balsas*, 1918, birželio 20, Nr. 26, p. 11.
- [44] Susisiekimas su Rusija paštu. *Lietuvos aidas*, 1918, birželio 18, Nr. 68, p. 3.
- [45] TUMĖNAS, Antanas. Dėl susirašinėjimo su užimtąja Lietuva. *Lietuvių balsas*, 1916, rugsėjo 25, Nr. 73, p. 2.
- [46] Žinėlės apie pasilikusius Lietuvoje. *Lietuvių balsas*, 1917, liepos 20, Nr. 52, p. 3.
- [47] Žinios. Iš Lietuvos. Vilnius. *Lietuvos aidas*, 1917, spalio 13, Nr. 15, p. 3.
- [48] Žinotina. Lietuvos Tarybos... *Lietuvos aidas*, 1918, rugsėjo 12, Nr. 86, p. 4.
- [49] Žinutė. Ispanų pasiuntinybė pranešė... *Lietuvių balsas*, 1916, balandžio 22, Nr. 30, p. 2.
- [50] EIDINTAS, A.; LOPATA R., Lietuvos tarybos Prezidiumo posėdžių 1918 m. protokolai. *Lietuvos istorijos metraštis. 1990 metai*. Vilnius, 1992, p. 101–139.
- [51] *Lietuva vokiečių okupacijoje Pirmojo pasaulinio karo metais 1915–1918*. Dokumentų rinkinys. Sud. E. Gimžauskas. Vilnius, 2004, p. 15–58.
- [52] *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės atkūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė A. Eidintas, R. Lopata. Vilnius: MELI, 2017. 814 p.
- [53] *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sud. A. Eidintas, R. Lopata, Vilnius: Mokslas, 1991, p. 536.
- [54] BERTELSEN, Linda; NERMAN, Anders. *Internal Communication in Organizations Undergoing Change. A Case Study of WM-data AB and Manpower AB*. Luleå University of Technology, 2001, p. 8–21. Prieiga per internetą: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1023844/FULLTEXT01.pdf> [žiūrėta 2021 02 05].
- [55] BLAŽYTĖ-BAUŽIENĖ, Danutė; GIMŽAUSKAS, Edmundas; LAURINAVIČIUS, Česlovas; MAČIULIS, Dangiras; RUDIS, Gediminas; SVARAUSKAS, Artūras; VAIČENONIS, Jonas. *Lietuvos istorija*. T. X, 1 dalis. Vilnius: Baltos lankos, 2013, p. 73–95.
- [56] BUKAITĖ, Vilma. *Nepriklausomybės Akto signataras Petras Klimas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus. 2016, p. 99–133.
- [57] BUTKUS, Zenonas. *Tarp Trečiojo Reicho ir Trečiosios Romos. Vokietijos ir Sovietų politikos poveikis Baltijos šalių tarptautinei ir vidaus padėčiai tarpukaryje*. Vilnius: VU leidykla, 2019, p. 91.
- [58] ČEPĖNAS, Pranas. *Naujųjų laikų Lietuvos istorija*. T. 2. Fotografuotas leidimas. Vilnius: Lituania, 1992, p. 191–229.
- [59] EIDINTAS, Alfonsas; LOPATA, Raimundas. Lietuvos valstybės atkūrimo vizijos, planai ir lietuvių veiksmi. Iš: *Lietuvos Taryba ir nepriklausomos valstybės atkūrimas 1914–1920 metų dokumentuose*. Sudarė A. Eidintas, R. Lopata. Vilnius: MELI, 2017, p. 72.
- [60] EIDINTAS, Alfonsas. Lietuvos Valstybės Tarybos 1917–1918 m. dokumentai. Iš: *Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai*. Sud. A. Eidintas, R. Lopata, Vilnius: Mokslas, 1991, p. 9–15.
- [61] GAIGALAITĖ, Aldona; ŽEIMANTIENĖ, Jūratė. *Juozas Purickis-Vyngandas*. Vilnius: Vilniaus knyga, 2004, p. 10–36.
- [62] GRIGARAVIČIŪTĖ, Sandra. Authorized Representatives of the Council of Lithuania and Their Activities in Ukraine in 1918. *Vēsture: avoti un cilvēki*. XXII. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saulē“, 2019, p. 58–71. Prieiga per internetą: https://du.lv/wp-content/uploads/2019/01/Vesture_XXII_2019_DRUKA.pdf
- [63] GRIGARAVIČIŪTĖ, Sandra. Lietuvos Tarybos (ne)atstovavimas Šveicarijoje 1917–1918 metais. *Parlamento studijos*, 2018, Nr. 25, p. 37–77. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr25/files/37-77.pdf>

- [64] GRIGARAVIČIŪTĖ, Sandra. Lietuvos Tarybos atstovavimas Sovietų Rusijoje 1918 metais. *Parlamento studijos*, 2017, Nr. 23, p. 11–44. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr23/files/11-44.pdf>
- [65] GRIGARAVIČIŪTĖ, Sandra. Lietuvos Tarybos atstovavimas Vokietijoje. Pirmasis etapas (1917 m. rugsėjo 24 d. – 1918 m. kovo 31 d.). *Parlamento studijos*, 2019, Nr. 27, p. 31–75. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr27/files/31-75.pdf>
- [66] GRIGARAVIČIŪTĖ, Sandra. Lietuvos Tarybos atstovavimas Vokietijoje. Antras etapas (nuo 1918 m. kovo 31 d. iki lapkričio 15 d.). *Parlamento studijos*, 2020, Nr. 28, p. 153–190. Prieiga per internetą: <http://www.parlamentostudijos.lt/Nr28/files/153-190.pdf>
- [67] GUMULIAUSKAS, Arūnas. *Lietuvos istorija (1795–2009 m.)*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko leidykla „Lucilijus“, 2010, p. 101–114.
- [68] Internal Communications. Prieiga per internetą: <https://www.augusta.edu/dcm/documents/internal-communications-guide-8-5-15.pdf> [žiūrėta 2021 02 05].
- [69] JOHANSSON, Catrin. Research on Organizational Communication. The Case of Sweden. *Nordicom Review*, 2007, Vol. 28, No. 1, p. 93–110. Prieiga per internetą: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:26347/FULLTEXT01.pdf> [žiūrėta 2021 02 05].
- [70] KARVELIS, Deimantas. Radvilų kunigaikštystės visuomenė ir jos komunikacija 1589–1655 m. Daktaro disertacija. Humanitariniai mokslai, istorija (05H). Kaunas: VDU leidykla, 2009, p. 6.
- [71] Komunikacija. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Prieiga per internetą: <https://tzz.lt/paieska/komunikacija> [žiūrėta 2021 02 14].
- [72] MAKSIMAITIS, Mindaugas. *Mažoji konstituenta: Lietuvos taryba atkuriant valstybingumą*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 71–75, 139–159, 195–202.
- [73] PUKIENĖ, Vida. *Prelatas Konstantinas Olšauskas: visuomenės veikėjo tragedija*. Vilnius: Edukologija, 2013, p. 97–126.
- [74] ŠIPELYTĖ, Monika. Šveicarijos lietuvių politinė ir diplomatinė veikla 1915–1919 m. Lietuvos valstybingumo klausimu. Daktaro disertacija. Humanitariniai mokslai. Istorija ir archeologija. H 005). Vilnius, 2019, p. 121–277.
- [75] URBŠIENĖ, Marija. Susisiekimai, paštas ir pasai Lietuvoje Didžiojo karo metu. *Karo archyvas*, 1940, t. 12, p. 63–84.
- [76] URBŠIENĖ, Marija. Vokiečių karo meto spauda ir Lietuva. *Karo archyvas*, 1936, t. 7, p. 134–219.

SANDRA GRIGARAVIČIŪTĖ

External and Internal Communication of the Council of Lithuania (21 September 1917–11 November 1918)

Summary

The idea to investigate the communication of the Council of Lithuania first came up after analysing the process of the representation of the Council of Lithuania from 21 September 1917 to 11 November 1918 and realising that internal and external communication was closely intertwined and each was important in its own way. The analysis of the communication of the Council of Lithuania is important for several reasons. Firstly, it helps to identify internal and external communication channels and to understand their role in establishing and maintaining close contacts with the local and foreign public; secondly, it provides an opportunity to see the actual scope of activities pursued by the Council of Lithuania and its Presidium, and, thirdly, it sheds light on the specificities of the functioning of the little-studied administrative apparatus of the Council of Lithuania.

The aim of the study is to examine internal and external communication channels of the Council of Lithuania and to reveal the specificities of their functioning (21 September 1917–11 November 1918). To that end, the research made use of published (collections of documents, information in the press) and unpublished sources stored at the Lithuanian Central State Archives, the Manuscripts Department of the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences, the Political Archive of the German Foreign Office, and studies by historians and legal historians. The research covers the chronological period from 21 September 1917 to 11 November 1918, i.e., from the election of the Council of Lithuania during the Vilnius Conference (18–23 September 1917) to the formation of the Provisional Government of Lithuania. Methods of qualitative analysis and synthesis (the new material of the sources was supplemented with the information circulating in historiography), the comparative method (the facts from Lithuanian and German archives and the press are compared), the descriptive and inductive methods were employed. To process the primary sources in Lithuanian and German languages, the logical-analytical method (analysis of the notional content and information) was applied.

The research revealed that external and internal communication of the Council of Lithuania was the responsibility of the Presidium of the Council of Lithuania. Its members organised and coordinated internal communication through the head of the Central Office. The members of the Council of Lithuania used to communicate among themselves and with the members of the Presidium and exchanged information at official plenary sessions, verbally and in writing, by phone and telegraph. In exceptional cases, authorised persons and delegations served as intermediaries. Most problems in internal communication used to arise from the failure to provide information in writing (copies of documents not prepared, forwarded, or delivered in time) and belated invitations to the plenary sittings during the sessions of the Council of Lithuania. The members of the Presidium and the heads of the commissions and administrative divisions of the Council of Lithuania used to communicate and exchange information verbally (at sittings and meetings) and in writing (through letters, documentation). All direct and indirect channels available at that time were utilised for the Council's external communication with local and foreign public, Lithuanians abroad, and German civil and military administration: (1) direct

channels include visits to the Secretariat of the Council of Lithuania during the publicly-announced reception hours established by the members of the Presidium and the members of the commissions of the Council of Lithuania, meetings of the members of the Council of Lithuania with Lithuanian residents, their organisations, and the representatives of the German Military Administration in Lithuania (*Militärverwaltung Litauen*), conferences abroad, reception of the delegates (authorised representatives) of Lithuanians living abroad or delegations; (2) indirect channels comprise newspapers (they used to print reception hours, minutes of sittings, and other important information), letters and telegrams, and special information publications (*Bėgamosios Lietuvos Tarybos žinios*).

Keywords: Council of Lithuania, Presidium of the Council of Lithuania, commissions of the Council of Lithuania, divisions of the Council of Lithuania, Central Office, internal communication, external communication